

*Христина Тамбовська
аспірантка,
Південноукраїнський НПУ
імені К.Д. Ушинського*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

У статті розглянуто проблему формування інтелектуальної культури особистості. Подано аналіз поняття "інтелект", "інтелектуальна культура".

Інтелектуальна культура людини формується протягом всього життя. Інтелектуальна культура залежить і одночасно впливає на розвиток всіх видів підсистем особистісної культури, пов'язаних між собою.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальна культура.

В статье рассмотрены проблемы формирования интеллектуальной культуры личности. Представлен анализ понятия "интеллект", "интеллектуальная культура". Интеллектуальная культура человека формируется на протяжении всей жизни. Интеллектуальная культура зависит и одновременно влияет на развитие всех видовых подсистем личностной культуры, связанных между собой.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуальная культура.

In clause problems of formation of intellectual culture of the person are considered. The analysis of concept "intelligence", "intellectual culture" is submitted. The intellectual culture of the person is formed during all life. The intellectual culture depends and simultaneously influences development of all specific subsystems of the personal culture connected among themselves.

Key words: intelligence, intellectual culture.

Постановка проблеми. В умовах кардинальних змін соціально-економічних відносин та інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору фахова освіта спрямовується на забезпечення професійної самореалізації особистості, зростання соціальної значущості й престижності знань, формування інтелектуального потенціалу нації як найвищої цінності суспільства. У Державній комплексній програмі „Вчитель”, у законах України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, у Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті особлива увага приділяється проблемі створення умов для підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних до самостійного наукового пізнання, освоєння, впровадження наукоємних, інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. Сьогоднішня система освіти все ще залишається неефективною щодо формування культури особистості, зокрема інтелектуальної, її саморозвитку, стимулювання процесів творчості. Сучасний рівень суспільного життя, міжнародні відношення та екологічна ситуація зумовили появу принципово нових проблем і завдань, осмислення та пошук рішення яких потребує якісно нової підготовки майбутніх вчителів. Саме в цьому контексті проблеми інтелектуалізації освіти, формування інтелектуальної культури студентів заслуговують на особливу увагу.

Аналіз останніх публікацій. Зарубіжні та вітчизняні вчені в галузі педагогіки та психології різнопланово досліджують питання інтелектуального розвитку та інтелектуальної культури учнів різних вікових груп (Ж.Ж. Піаже, Б.С. Скіннер, Г.С.Холл, Д.С.Брунер, Л.С. Виготський, Ю.З.Гільбух, Л.В. Занков, В.В. Давидов, Б.Д. Ельконін, Г.С. Костюк,

З.І.Калмикова, Н.О. Менчинська, С.Я. Рубінштейн, В.Ф. Паламарчук, О.Я. Тализіна та інші). *Інтелект* у перекладі з латинського означає пізнання, розуміння, розсудок та повністю ідентичний древньогрецькому слову „нус” тобто розум. В широкому контексті до нього відносять всю пізнавальну здатність людини: відчуття, сприйняття, пам'ять, уявлення, мислення; у вузькому – загальну здатність індивіда до пізнання та розв'язку проблем, що визначають успішність у певному виді діяльності.[4] У наукових дослідженнях поняття інтелект з'являється у багатьох контекстах: академічний інтелект, біологічний, вербальний та невербальний, соціальний, генетичний, психометричний, практичний, емоціональний та ін. З точки зору Ю.Г.Айзенка [2] можна говорити про різні концепції інтелекту: біологічну, соціальну, психометричну. Але вони лише відповідають його різноманітним структурним рівням. Фундаментальним є генетично обумовлений біологічний інтелект, його рівень детермінований впливом наслідування (70%) та середовища (30%). Біологічний зміст інтелекту визначається за індивідуальною швидкістю переробки інформації та характеризується трьома основними параметрами: швидкістю, наполегливістю, кількістю помилок. Незважаючи на велику цінність робіт Айзенка в області створення тестових завдань суперечливим є недооцінка середовища, як фактору формування інтелекту. Інтелект за Ж.Піаже визначається в контексті когнітивної поведінки. Піаже виходить з двоїстої природи інтелекту “ водночас логічної та біологічної” [9, с.61]. Його функціональне призначення, що виходить з подальшого розвитку біологічних рис – структурування відносин між організмом та середовищем.

Як усі біологічні процеси інтелект має адаптивну природу, він не тільки реагує, а й скоріше зростає, змінюється, адаптує до зовнішніх умов.

Піаже сформульована операційна концепція інтелекту, де розкриваються не внутрішні закономірності інтелектуальних механізмів, а способи розуміння стадій інтелектуального розвитку. Для цього він не просто запозичує апарат математичної логіки, а використовує її для структурування психологічної дійсності. Основною структурною одиницею інтелекту виступає схема – ментальна структура, що переробляє знання, образи, суб'єктивний досвід. При ознайомленні з новою ситуацією відбувається переробка схем (адаптація) або засобом акомодатції, або асиміляції. При цьому адаптація розуміється як рівновага між асиміляцією (пристосування матеріалу до існуючих схем поведінки) та акомодатцією (пристосування цих схем до ситуації). Зрозуміло, що форми адаптації можуть бути різноманітними, але особливу роль вона має в інтелектуальній сфері. Отже, організація та адаптація – основні функції інтелекту або функціональні інваріанти.

Відомі різні стратегії формування інтелектуальної культури учнів. Перша – формування мислення завдяки змістові та системі понять кожного навчального предмета. Суть цього підходу в припущенні, що процес засвоєння знань є одночасно процесом формування інтелектуальної культури

(Н.О. Менчинська, Д.Б. Богоявленська, В.П. Беспалько та інші). Саме він переважає в сучасній практиці шкільного навчання. Друга – цілеспрямоване, поетапне формування загальнонавчальних інтелектуальних вмінь в умовах оптимізації навчального процесу (В.Ф. Паламарчук, О.Я. Савченко, А.М. Паламарчук та інші).

Мета статі. Розкрити поняття інтелектуальна культура як складової професійної компетентності майбутніх вчителів початкової ланки.

Отримані результати. Аналіз філософської та психологічної літератури дозволив нам з'ясувати, що основою формування інтелектуальної культури є сформованість інтелектуальних умінь.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що першість теоретичного обґрунтування методів формування інтелектуальних умінь („виділяти головне”, „виокремлювати”, „узагальнювати”, „послідовно розмірковувати”, „порівнювати”) належить Р.Декарту („Правила для керівництва розуму”). На необхідність формування саме в юнацькому віці інтелектуальних умінь („аналіз”, „розкладання цілого на частини”; „розподіл за видами”, „синтез”, „порівняння”, „зіставлення” тощо) вказував Я.Коменський. Поділяючи погляди Я.Коменського, англійський педагог Дж.Локк не тільки доповнив перелік інтелектуальних умінь (узагальнення, розрізнення, наведення аналогій), а й довів, що оволодіння зазначеними вміннями „допомагає розуму наполегливо та правильно рухатися на шляху до знань”.

Ідеї педагогів минулого отримали подальший розвиток у ХІХ столітті в таких напрямках: пошук ефективних методів формування навчально-інтелектуальних умінь (П.Барт, Т.Гекслі, І.Гербарт, Дж.Мілль, Й.Песталоцці, Дж.Райнері, І.Шилль та інші), виявлення умов, які сприяють формуванню навчально-інтелектуальних умінь (А.Дистервег, Е.Мейман та інші), обґрунтування доцільності використання розумових вправ (Дж.Райнері, Т.Циглер, К.Шмідт та інші), проведення експериментальних психолого-педагогічних досліджень інтелектуального розвитку дитини на основі визначення показників рівня засвоювання знань та навичок (А.Біне, Ф.Гальтон, Дж.Кеттел, Т.Сімон та інші).

Отже, вважаючи інтелектуальні вміння необхідною умовою інтелектуального розвитку особистості, зарубіжні вчені, педагоги, філософи минулого не лише визначили основні з них (аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, виділяти головне, розрізняти, обґрунтовувати, послідовно розмірковувати тощо), а й обґрунтували доцільність формування зазначених умінь, застосовуючи виконання усних та письмових вправ, читання книг, евристичних бесід, проведення спостережень, дослідів, екскурсій тощо.

Інтелектуальна культура особистості є одним із структурних компонентів особистісної культури. Аналіз літератури з проблеми дослідження (Є.В.Сковін, І.С.Ладенко, В.І.Лозова, А.М.Алексюк, М.А. Чопанов та інші) дозволив дійти висновку, що інтелектуальна культура учня – це рівень розвитку його особистості в сфері інтелектуальної діяльності.

Для успішного формування інтелектуальної культури старшокласників доцільно представити структуру поняття "інтелектуальна культура". Однією із складових інтелектуальної культури є активність особистості. У працях Л.В. Занкова проблема інтелектуальної активності у процесі навчання вирішується на основі принципу максимальної доступності навчання. Д.М. Богоявленський і Н.О. Менчинська вважають, що розумова активність залежить від оволодіння інтелектуальними вміннями. П.Я.Гальперін зв'язує це питання з формуванням розумових дій. Одним із важливих напрямків психолого-педагогічних досліджень зазначеної області є вдосконалення методів, засобів, прийомів навчання, направлених на формування в учнів пізнавальної активності й самостійності, вміння їх самостійно поповнювати свої знання. У сучасній дидактиці проблема взаємозв'язку методів навчання з цілями, змістом навчання і з рівнями навченості учнів є особливо актуальною. Вона досліджується у працях С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, Н.Ф. Талізінної, М.М. Левиної, І.Я. Лернера, М.М. Скаткіна та інших.

Інтелектуальна культура людини формується протягом всього життя. Інтелектуальна культура особистості є одним з структурних компонентів особистісної культури, як цілісного та системного явища. Інтелектуальна культура залежить і одночасно впливає на розвиток всіх видових підсистем особистісної культури, пов'язаних між собою. У дослідженні доведено, що високий рівень інтелектуальної культури формується у майбутніх вчителів за умов, коли необхідним компонентом.

Висновки. Визначено, що ефективність формування інтелектуальної культури у студентської молоді залежала від виконання таких умов, як: урахування специфіки навчальних дисциплін; реалізація принципів дидактики вищої школи (науковості та швидкого темпу у навчанні, посиленості та доступності, самостійності, позитивного емоційного фону та поваги до особистості студента, а також академізму і виховального навчання); високий рівень професійно-педагогічної майстерності викладача ВНЗ; методичне забезпечення процесу навчально-пізнавальної діяльності студентів та створення сприятливих умов для плідної, творчої і самостійної праці учнівської молоді; якісний і систематичний контроль за навчально-пізнавальною діяльністю.

Намічено шляхи актуалізації у практиці сучасної вищої школи: включення студентів до навчально-пошукової діяльності, розробки освітніх проектів, упровадження в систему контролю виконання студентами творчих завдань, стимулювання студентської науки, забезпечення взаємозв'язку „освіта – наука – виробництво”, інтеграція навчальних дисциплін, доповнення вибіркової частини планів спецкурсами, спецсемінарами запропонованою тематикою, удосконалення практики студентів-магістрів з огляду на досліджувану проблему тощо.

Список використаних джерел

1. Адлер Г. Техника развития интеллекта / Г.Адлер. – СПб. : Питер, 2001. – 192 с.: ил. – (Серия „Сам себе психолог”).

2. Айзенк Ю.Г. Интеллект – новый взгляд / Ю.Г. Айзенк // Вопросы психологии. – № 1. – 1995.
 3. Акимова М.К. Теоретические подходы к диагностике практического мышления / М.К. Акимова, В.Т. Козлова, Н.А. Ференс // Вопросы психологии. – №1. – 1999. – С. 21–31.
 4. Большая советская энциклопедия / гл. редактор Б.А. Введенский. – М. : ГНИ „БСЭ” – 1957. – Т. 28. – С. 270.
 5. Брунер Дж. Празднуй разнообразие Пиаже и Выготский / Дж. Брунер // Вопросы психологии. – № 4. – 2001. – С. 3-13.
 6. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления. – М. : 1965. – С. 433–456.
 7. Дзвінчук Д.І. Психологічні основи ефективного управління : навчальний посібник / Д.І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2000. – 289 с.
 8. Малькова З.А. США : поиски решения стратегической задачи школы / З.А. Малькова // Педагогика. – № 1. – 2000. – С. 82–92.
 9. Пиаже Жан. Избранные психологические труды. Психология интеллекта / Жан Пиаже. – М. : Просвещение, 1969. – С. 55–231.
- Стаття надійшла до редакції 23.06.2010р.

УДК 371.315.6

Т.І. Стойчик
заступник директора,
Криворізький професійний
гірничо-технологічний ліцей

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

У статті розглянуто питання використання педагогічних технологій в навчальному процесі з урахуванням формування професійної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника.

Ключові слова: технології, педагогічні технології, компетентність, професійна компетентність, навчальне середовище, впровадження педагогічних технологій.

В статье рассмотрен вопрос использования педагогических технологий в учебном процессе с учетом формирования профессиональной компетентности будущего квалифицированного рабочего.

Ключевые слова: технологии, педагогические технологии, компетентность, профессиональная компетентность, учебная среда, внедрение педагогических технологий.

This article considers the question of using pedagogical technologies in educational process discounting the forming professional competency of future artificer.

Key words: technologies, pedagogical, competency, scholastic ambience, integrating pedagogical technologies.

Постановка проблеми. Докорінні зміни, що відбуваються нині в Україні, передбачають створення адекватних до цих процесів соціально-педагогічних умов і зумовлюють необхідність оптимального реформування, розумного проектування та впровадження сучасної моделі професійно-технічної освіти.

Розв'язання проблем цієї освітянської галузі неможливе без обов'язкового подолання усталених стереотипів, консерватизму в педагогічній науці та практиці. Вирішення цих завдань безпосередньо пов'язане з упровадженням сучасних педагогічних технологій та формування у майбутніх робітників уміння самостійно здобувати знання і трансформувати їх в уміння та навички творчої праці.